

HERALDISK TIDSSKRIFT

BIND 2 • NR 11 • 1965

Ny Heraldisk Litteratur

SOCIETAS HERALDICA SCANDINAVICA

Heraldisk Selskab • Heraldininen Seura • Skjaldfræðafélagið

Heraldisk Selskap • Heraldiska Sällskapet

Ny Heraldisk Litteratur

Antikviteter og Heraldik

Gorm Benzon: *Antikviteter fra nær og fjern*; 269 sider, utallige vignetter og illustrationer såvel i stregtegning som efter fotografier; Høst og Søns Forlag, København 1964; ib. Dkr. 39.-, hft. Dkr. 34.-.

Bogen er en selvstændig fortsættelse af forfatterens tidligere udsendte *Antikviteter og Snurrepiberier*; den burde have heraldisk interesse, dels fordi et helt kapitel på 16 sider simpelthen hedder *Heraldik*, dels fordi flere af bogens øvrige kapitler omhandler emner fra heraldikkens overdrev — kirkens symboler, andre kulturområders gude- og symbolverdener, m. m.

Det er en vel- og letskreven bog, men hvad angår heraldikken er der ikke meget at hente. Der er flere sjuskefejl og misforståelser, der er et par eksempler, overdrevne og konstruerede, og der er en henvisning til »vore store biblioteker«, men *ingen reel vejledning*. Det virker usmadeligt, når forfatteren søger at lokke husarerne ind ved at påstå, at kendskab til heraldik er noget, der kan tjenes store penge på. De øvrige kapitler synes skrevne på samme charmerende, men overfladiske måde. Nå, nu udgiver bogen sig ikke for at være noget videnskabeligt opslagsværk, den vil blot »åbne døren på klem« for mere upåagtede antikviteter.

Interessen for antikviteter er som bekendt stor for tiden, og bogen vil derfor sikkert, som sin forgænger, blive læst af mange. Muligvis vil den også vække interessen for heraldikken hos nogle — man må blot håbe, at bogen ikke ved sin uvederhæftighed bringer heraldikken og heraldikerne i et falsk lys. *Haxt.-*

Spejlinger

C. G. U. Scheffer: *Heraldisk spegel*; 174 sider, rigt illustreret, delvis i farver; Bonniers, 1964; pris 34,50, indb. 41,00 Skr.

Fra atten års studier har den svenske statsheraldiker, kammerherre Scheffer samlet nitten artikler, som tidligere har været publiceret i femten spredte tidsskrifter m. m. De handler alle om heraldik, men om vidt forskellige aspekter af den, behandlet i divergerende øjemed, og de er meget varierende i tone og gehalt.

»N. R. Brocman og hans Collectanea heraldica« handler om svensk arkivalisk og sigillografisk indsamlingsarbejde i 1700-tallet. Brocman var en ven af danskerne Søren Abildgård, Therkel Klevenfeldt og især Jacob Langebek. — I »Kung Eriks och herr Hennings vapen i Sigtuna Mariakyrka« løser forfatteren nydeligt et problem om to våbengengivelser fra Erik af Pommerns tid. Disse to artikler henvender sig nærmest til arkivarer.

Sammen med »Det äldsta svenska bokägaremärket« (fra før 1440) gengives dette, Nils Erengrisslasons våben, malet i farver foran i et lovhåndskrift. Det er heraldik som fryder.

Omtrent halvdelen af bogen udgøres af artikler om enkelte våbener eller våbengrupper. »Våra riksvapen« rekapitulerer det svenske våbens historie. Scheffer hælder til teorien om, at Albrekt af Mecklenburg ganske enkelt tog kronen (én eller tre) til sit våben som symbol for kongemagten. Om det sammensatte store rigsvåben siger han de smukke ord, at det i sin opbygning kan »jämföras med en katedral, till vilken släktled efter släktled kring en medeltida kärna fogat nya delar enligt sin tids skönhetsideal. Den stilbrytning, som därvid med nödvändighet uppstått, har sin särskilda charm och avslöjar för den initierade vapnets fängslande utvecklingshistoria, så sammanvävd med nationens egna skiftesrika öden«.

»Sveriges landskapsvapen« gennemgås kortfattet (teksten er oprindeligt udarbejdet til et skoleskema). Det havde ellers været velkomment med mere udførlige oplysninger om disse 25 vakre våbener.

— »Hallands häraders vapen« har tidligere været trykt i Heraldisk Tidsskrift 1:8/350. — I »Göteborgs vapen« berettes om den 300-årige strid om, hvilken vej løven i dette våben bør vende. En strid som kunne være undgået, hvis man i stadens privilegier 1621 havde anvendt betegnelserne *dexter* og *sinister* i stedet for de dobbelttydige »nach der Rechten« og »nach der Linken«.

»Stocksunds vapen och bruket att avspärra sund i forna tider« fortæller om et særpræget og vellykket moderne kommunevåben med et fængslende historisk perspektiv. — En artikel om »Färöarnas vådur« vil sikkert interessere både danske og norske læsere specielt.

Kapitlet om »Sörmländsk heraldik« har samme brist som afsnittet om landskabsvåbenene: det er interessant hvad der står, men man savner så meget. At vække appetitten er rosverdigt, men næste gang håber vi, at forfatteren også vil mætte os. — »Häradsvapen inom Skaraborgs län« handler mere om herredsheraldikkens historie i almindelighed, og indeholder desuden forfatterens synspunkter på *form* og *farve*. Disse betragtninger er holdt i en let polemisk tone, men indeholder vistnok ikke andet, end hvad de fleste heraldisk interesserede vil give forfatteren medhold i.

Den længste afhandling i bogen udgøres af en »Kort handledning i sköldemärkens identifiering«. Den har tidligere været trykt i en exlibrispublikation og er udførligt omtalt i HT 1:9/405. Det er godt at dette hjælpemiddel nu er lettere tilgængeligt end før. — En artikel af lignende, metodisk indhold er »Riddarhusets sköldemålare«, et emne som dog langt fra er udtømt hermed.

Scheffer er jurist, og tre artikler som behandler heraldisk-juridiske problemer hører til de bedste i bogen. »Ett förslag till instruktion för riksheraldikern från Gustav III:s tid« gengiver og kommenterer dette i mange retninger tiltalende forslag. Blandt de ting man glæder sig over at få besked om undervejs, er opmindelsen til den skrå firdeling af greve-

lige og friherrelige våbener, som er så karakteristisk for de sidste århundreders svenske heraldik. — »Adlig sköld och öppen hjälm« gennemgår den svenske forordning herom af 1762 og to resulterende retssager i de følgende år. Hertil knytter Scheffer interessante betragtninger over den borgerlige heraldiks stilling i Sverige. — »Det heraldiska skyddet och Stockholms vapenbild« jævnfører varemærker og heraldik, og lovens bestemmelser herom.

Bogens tre bedste artikler (efter min mening) har jeg gemt til sidst. De hører ikke sammen på anden måde, end at de alle tre er korte, vel skrevne og byder på inciterende læsning. »Insignia Rabenorum« er en grinagtig skildring af provsten i Hedemora *Nils Rabenius* — »utan all jämförelse vårt langs genom tiderna mest beryktade förfalskare av historiska urkunder« — og hans meriter på det heraldiske område. — »Kunglig revolutionsheraldik« beretter livligt om Gustav 3.s heraldiske belønninger til nogle af de mænd, som havde stået ham bi ved statskuppet 1772. Bl. a. gengives kongens personlige våbenudkast til den hjælper der adledes med navnet *Gustafsschiöld*. En anden ven, friherre Fredrik Horn, ønskede selv at antage navnet *Gustafsvän!* En form for aristokratisk »namnharakiri«, som kongen dog havde den gode smag at forhindre. — Endelig benytter forfatteren den heraldiske udstilling i Helsingfors 1961 (HT 1:4/179) som udgangspunkt for en række fængslende heraldiske strejflys over Finlands heraldik. I disse artikler — faktisk en slags heraldisk essayistik — viser Scheffer sig fra sin allerbedste side.

Har denne recension været for udførlig? Måske. Men en bog som denne mindes jeg ikke at have set før, ikke i udlandet, og da slet ikke i Skandinavien. Trods sit flimrende indhold og sin skiftende kvalitet — fra det ikke rigtig tilfredsstillende til det særdeles læseværdige — er den udtryk for noget uhyre glædeligt. At en sådan bog kan udgives, at der findes en forfatter som har produceret disse afhandlinger, en forlægger som vover at sætte penge i udgivelsen, og — tør

man tro det? — en publik som vil købe den, tyder måske på, at vi i Norden, hvad interessen for det heraldiske studium angår, omsider er på vej op af det underudviklede. S.T.A.

Heraldik på Sølvtoj

Erik Lassen: *Dansk Sølv*; 295 sider, 226 fotografiske gengivelser, heraf 4 i farver; Thaning og Appels Forlag, København 1964; ib. Dkr. 184, hft. Dkr. 148.

Det er en fornem bog, den er skrevet med kærlighed og omhu af en kender af vort sølvs kunsthistorie. Omkring en fjerdedel af de gengivne stykker sølvtoj bærer våbener. I teksten meddeles nu og da lidt om disse våbener, men ofte meget summarisk og desværre i nogle tilfælde direkte fejlagtigt. Her er et eksempel:

Figur 72 viser en gryde eller pande af mesteren Gert Guldmed fra Ålborg. I billedteksten står »... et borgerligt våben med initialerne CH . AG 1649...«, men på fotografiet ses ret tydeligt det her

skitserede 4-anevåben. Ved hjælp af K. Prange, *Heraldisk Nøgle* og et par årgange af *Danmarks Adelsårbog* er det en smal sag at finde ud af, at de fire felter repræsenterer adelsslægterne Hvas, Glambek, Kruse og Krag samt at Christoffer Hvas til Kås (hvis moder var Ingeborg Kruse) i 1630 blev gift med Anne Glambek (hendes moder var Christence Krag). I tilgift får vi et par interessante detaljer, nemlig at Christoffer, skønt hørende

til Gjerholm-linien, fører Ormstrup-Hvas'ernes sparrer, og at Anne ikke, som angivet i *Adelsårbogen*, kaldte sig Staver-skov, men Glambek. I øvrigt burde hele våbenet vel snarere kaldes et 2×2-anevåben, idet det ikke repræsenterer én persons fire aner, men to aner for hver af de to ægtefæller.

Adskillige andre af de gengivne våbener er imidlertid borgerlige, og da de fleste genstande offentliggøres for første gang, er der her gode muligheder for at få suppleret sin samling af danske borgerlige våbener. Mærkelig nok har forfatteren overset noget ret sensationelt — i hvert fald forbigår han det i tavshed. På figurene 59-61 vises et skrin fra Odense, 1638, hvorpå ses rådmændenes våbener. Et af disse våbener genfinder vi på låget af den som figur 74 afbildede trebenede potte fra Århus ca. 1665. Der kan næppe herske tvivl om, at K. B.-datter enten har været en datter eller en sønnedatter af rådmand T. B.

Der er intet forord til bogen, men i en efterskrift siger Erik Lassen »Tobaksdåserne venter næppe længe på deres forfattere«. Jeg ville ønske, at jeg med samme fortrøstning kunne skrive, *Heraldik på Sølvtoj* venter næppe længe på sin forfatter. Haxt.-

Østrigske Kommunevåbener

En sparekasse i Østrig, *Erste Österreichische Spar-Casse* (Werbeabteilung, Graben 21, Wien I), har som reklame fremstillet et lille hæfte, *Das Wiener Wappenbüchlein*, med gengivelser af og forklaringer til våbenerne for staden Wien samt dennes godt tyve forstæder og omegnskommuner. Hæftet er på 36 sider og udliveres gratis.

Det egentlige Wiens våben består af et hvidt kors i rødt felt, hvilket må vække særlig interesse i Danmark. Våbenet kendes fra 1278, men om dets oprindelse får man desværre ikke andet at vide end den ukommenterede oplysning, at det går tilbage til det Tysk-Romerske Riges *Reichssturm-fahne*.

Lige så ædelt dette våben imidlertid er, lige så ringe er flertallet af de øvrige våbener, som behandles i den lille bog. De fleste wienske forstadskommuner er slået sammen af flere sogne eller ældre småkommuner, og disse har åbenbart alle insisteret på at blive repræsenteret i de nye storkommuners våbener. Af 21 gengivne våbener har seks 3 felter, to 5 felter, tre 6 felter, og fire 7 felter. Og hvilke felter! Kommunen *Döbling* f. eks. fører: den Hellige Jakob med glorie, stav og bog; et træ med to grene og tre nødder; en bondemand med en drueklase i hånden; en drueklase alene; den Hellige Severin med bispestav og velsignende hånd; ærkeenglen Mikael med sværd og vægt, stående på en drage; samt Sankt Jørgen til hest, kæmpende med den anden drage.

Blandt skjoldfigurene bemærkes i øvrigt en menneskelig *tunge*, som endda optræder to gange. S.T.A.

Slesvig-Holsten

Hans Schlothfeldt: *Schleswig-holsteinische Kreis- und Ortswappen*; 80 sider + 23 farveplancher; Karl Wachholtz Verlag, Neumünster, 1964; DM 12.00 indbundet.

Også i Tyskland er der grøde i den kommunale heraldik. Af de i alt 132 våbener — for *das Land S-H.*, for 17 *Landkreise*, 58 *Städte*, 54 *Gemeinden*, og 2 *Landschaften* — som dette værk gengiver, blasonerer og kommenterer, er ca. halvdelen dannet siden 1945. Selve bogen er en aldeles nydelig frembringelse, men hvad de behandlede våbener angår, er forfatteren virkelig for overbærende, når han nøjes med at bemærke, at »nogle af dem muligvis ikke vil behage en sensitiv heraldiker«. Det er sørgeligt at se landsvåbenets to vidunderligt smukke bestanddele: Slesvigs to blå løver i guld, og Holstens røde takkede skjoldbort i sølv, det

navnkundige »nældeblad«, i et så underlødigt selskab. De fleste af våbenerne er kluntede, overlæssede (*Angels Landschaftswappen* har 9 forskellige felter!), banale, uopfindsomt tænkt og udygtigt tegnet. Ikke få er rædselsfulde indtil det penible. Der er dog undtag: en halv snes enkle, særprægede og vakre våbener samt en gruppe på syv landkommuner i Stormarn, som siden middelalderen har været knyttet sammen i en form for fællesskab. De fører alle Stormarns våben, en (sølv) svane (i rødt felt), men vel at mærke differentieret: rød svane i sølv, rød svane i guld, guld svane i rødt, guld svane i blå, blå svane i guld, blå svane i sølv, og sort svane i guld. Det er godt tænkt og af storartet effekt.

For at få det kommunale våbenvæsen under kontrol og højne kvaliteten vedtog man i 1947, at nye kommunale våbener skulle godkendes af det lokale *Landesarchiv*. Om dette har haft den ønskede virkning, er nok tvivlsomt.

Måske vil det overraske ikke-tyske læsere af denne bog om »Kreis- und Ortswappen« i den tyske delstat *Land Schleswig-Holstein* deri at finde våbenerne for de fire danske købstæder Åbenrå, Haderslev, Sønderborg og Tønder. I teksten varierer forfatteren temaet, at disse byer »i 1920 måtte afstås til Danmark«, men det antydes ikke med et ord, at de tidligere var blevet afstået den anden vej, og at de i historisk tid kun har hørt under Tyskland i de 56 år fra Bismarck bemægtigede sig dem i 1864 til folkeafstemningen 1920. Gennem resten af historien har disse byer, tillige med det øvrige Slesvig, som bekendt hørt til Danmark.

Om uvidenhed fra forfatterens side kan der jo ikke være tale. Snarere om ond vilje, massiv uforstand, og national selvmedlidenhed. En charmerende blanding.

S.T.A.

[DA] Dette materiale er beskyttet af ophavsret. Det kan downloades, lagres og udskrives til personlig brug og til ikke-kommerciel brug i forbindelse med undervisning og forskning. Bearbejdning, tilgængeliggørelse samt fremstilling af kopier er ellers kun tilladt i det omfang, der følger af lov eller aftale.

[NO] Dette materialet er beskyttet av opphavsrett. Det kan lastes ned, lagres og skrives ut for personlig bruk og for ikke-kommersiell bruk i forbindelse med undervisning og forskning. Bearbeidning, tilgjengeliggjøring og fremstilling av kopier er ellers bare tillatt i den grad som følger av lov eller avtale.

[SV] Detta material är skyddat av upphovsrätt. Det får laddas ned, sparas och skrivas ut för enskilt bruk samt för icke-kommersiellt bruk i samband med undervisning och forskning. Bearbetning, tillgängliggörande samt framställning av kopior är i övrigt bara tillåtet i den utsträckning som följer av lag eller avtal.

[EN] This material is protected by copyright. It may be downloaded, saved and printed for personal use and for non-commercial use in connection with teaching and research. Altering, making it available or producing copies is otherwise only permitted to the extent that follows from law or contract.